

การพัฒนารูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน
เพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชานเมือง

Development of Community Supported Agriculture Model
for Sustainability of Farmers in Suburban Areas

Received: May 1, 2019
Revised: June 3, 2019
Accepted: June 7, 2019

กิติพนธ์ นาคประชา *

Kitipon Nakpracha

นพพร จันทรนำชู **

Nopporn Chantaranamchoo

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชานเมือง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลหลักรวม 36 คน การรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชานเมือง ประกอบด้วย การจัดตั้งโครงการ การสร้างความปลอดภัยและความหลากหลายของผลผลิตข้าว การจัดการผลผลิต การกำหนดข้อตกลงในการร่วมแบ่งปันอย่างสมเหตุสมผล การสื่อสารเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้บริโภค และการสร้างโอกาสในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชานเมือง ประกอบด้วย การปรับตัวของชาวนา การรวมกลุ่มของชาวนา ความร่วมมือจากผู้บริโภค และการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ : เกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน/ ความยั่งยืนของชาวนา/ พื้นที่ชานเมือง

Abstract

The purpose of the study was to examine community supported agriculture model for sustainability of farmers in suburban areas. Qualitative research methodology was employed and used 36 key informants for the research. In-depth interviews were utilized to collect the data and it was analyzed with content analysis. The findings revealed that components of community supported agriculture model for sustainability of farmers in

* นักศึกษาปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

suburban areas consisted of incorporating a community supported agriculture organization, creating safety and diversity of rice, product management, determining reasonable commitment to share, communication for linking relationships with consumers, creating opportunities to meet and educational exchange. Conditions for success of community supported agriculture model for sustainability of farmers in suburban areas comprised of farmer adaptation, farmer aggregation, cooperation from consumers, support each other.

Keywords : Community Supported Agriculture/ Sustainability of Farmers/ Suburban Areas

บทนำ

แนวคิดเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน (Community Supported Agriculture : CSA) เป็นแนวคิดที่เกิดจากการตระหนักถึงความปลอดภัยของอาหาร การกลายเป็นเมืองของพื้นที่เกษตรกรรม รวมถึงการตอบโต้ต่อการเริ่มต้นในการนำสารเคมีมาใช้ในการเกษตรตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1960 โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภคด้วยผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัย ลดบทบาทของคนกลางในระบบตลาดที่มีหน้าที่ในการกระจายผลผลิต รวมถึงปรับเปลี่ยนมุมมองจากการซื้อขายมาสู่การแบ่งปันซึ่งกันและกัน โดยผู้บริโภคจะร่วมลงทุนเป็นตัวเงินกับเกษตรกรตั้งแต่เริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูก ซึ่งเงินที่ผู้บริโภคร่วมลงทุนจะมาจากการกำหนดราคาผลผลิตร่วมกันตลอดฤดูกาลผลิตซึ่งคำนวณจากต้นทุนการผลิต ค่าแรงของเกษตรกร และค่าขนส่งผลผลิตแก่ผู้บริโภค ในขณะที่เกษตรกรเองจะลงทุนด้านที่ดินและแรงงานที่ใช้ในการผลิตเพื่อทำการเกษตรที่เป็นไปตามธรรมชาติ ด้วยการคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรดินและความสมดุลของระบบนิเวศน์ ดังนั้น หากฤดูกาลใดผลผลิตไม่ได้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกัน ผู้บริโภคก็จะไม่เรียกร้องเพิ่มเติมจากเกษตรกร และในทางกลับกันหากฤดูกาลใดที่เอื้อต่อการเพาะปลูกมีผลผลิตมาก เกษตรกรจะทำการแบ่งปันคืนให้ผู้บริโภคมากกว่าที่ตกลงกันไว้โดยไม่คิดราคาเพิ่ม ความหมายของระบบนี้คือ ผู้บริโภคร่วมรับผิดชอบความเสี่ยงในการผลิตของเกษตรกรอันเกิดจากปัจจัยแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมถึงช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการตลาดแก่เกษตรกร และปฏิเสธผลประโยชน์ที่จะได้จากการ เอาเปรียบเกษตรกร จึงเป็นการแลกเปลี่ยนในราคาที่ยุติธรรม รวมถึงเห็นว่าความมั่นคงในเรื่องของที่ดินทำกินรวมถึงการรู้ที่มาที่ไปของอาหารที่บริโภคเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้บริโภคและเกษตรกร (ชมชวน บุญระหงษ์, วิทยา จันทวงศ์ศรี และทัศนีย์ ปาลี Bunrahong, Juntawongsri and Palee, 2003: 56 - 58) และจากงานวิจัยของ Soil Association (2011: 30 - 32) ที่ได้ศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน พบว่าการดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนส่งผลที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลายต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งเกษตรกรและผู้บริโภค ในแง่ของคุณภาพของอาหาร การกินดีอยู่ดี การตระหนักถึงจัดการทรัพยากรดินอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดภาระในการลงทุนเพื่อการผลิตและสร้างรายได้ที่มั่นคงแก่เกษตรกร

สถานการณ์ของเกษตรกรในระบบดังกล่าวจะแตกต่างกับสภาพการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรของชาวนาซึ่งต้นทุนและความเสี่ยงในการผลิตไม่ได้สะท้อนอยู่ในราคาข้าวที่ได้รับ เนื่องจากการขาดอำนาจต่อรองทางการตลาด และขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดราคาจึงทำให้เป็นเพียง ผู้รับราคาที่ถูกกำหนดจากราคาข้าวในตลาดต่างประเทศ ผ่านกลไกของคณกลางอีกหลายขั้นตอนราคาสุดท้ายที่เหลือจึงเป็นผลตอบแทนที่ชาวนาได้รับ (ศจินทร์ ประชาสันต์ และคณะ Prachasan and Others, 2013: 21) โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนาที่ทำนาอยู่ในบริเวณพื้นที่จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นพื้นที่ชนเมืองที่ต้องรองรับการขยายตัวของเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร จากการสำรวจพื้นที่ปลูกข้าวของสำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม พบว่า ในปี พ.ศ. 2559 จังหวัดนครปฐมมีพื้นที่ปลูกข้าว 334,211 ไร่ ซึ่งลดลงจากปี พ.ศ. 2555 ที่มีพื้นที่ปลูกข้าว 429,064 ไร่ เท่ากับว่า ในช่วงเวลาห้าปีพื้นที่ปลูกข้าวของชาวนาในจังหวัดนครปฐมลดลงถึง 94,853 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 22 ข้อมูลสถิติดังกล่าวแสดงถึงนัยยะของการขยายตัวของเมืองสู่พื้นที่เกษตรกรรมรอบนอกอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งส่งผลให้ลักษณะการใช้ที่ดินเป็นไปอย่างไม่สอดคล้องกับสมรรถนะของดินในพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการประกอบเกษตรกรรม หากสถานการณ์ยังคงดำเนินต่อไปดังเช่นที่ผ่านมา พื้นที่ดังกล่าวจะยิ่งถูกปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบของเมืองที่ดำเนินไปพร้อมกับผลกระทบทางลบต่อความยั่งยืนในการดำรงชีพของชาวนาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจสิ้นสุดลงที่ชาวนาจะต้องสูญเสียที่ดินจากการเป็นหนี้สินที่เกิดจากการลงทุนในการจัดหาปัจจัยการผลิตที่อยู่นอกเหนือการควบคุม เพื่อป้อนผลผลิตเข้าสู่ระบบค้าข้าวขนาดใหญ่ซึ่งเป็นไปดังที่กล่าวถึงข้างต้น ประกอบกับแรงเบียดขับทั้งในด้านสภาพแวดล้อม และความต้องการในการใช้ที่ดินเพื่อรองรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของเมือง

จากข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจในการพัฒนารูปแบบรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชนเมือง ซึ่งสามารถที่จะนำไปเป็นแนวทางสำหรับการสร้างความยั่งยืนแก่ชาวนาในพื้นที่ดังกล่าว รวมถึงชาวนาในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชนเมือง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนของ Tegtmeier (2005), Henderson and Van En (2007), Bashford and Others (2013) และ Paul (2016) ซึ่งสรุปได้ว่า การดำเนินงาน ตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน ประกอบด้วย 1. ความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภค 2. การร่วมแบ่งปันความรับผิดชอบ และผลตอบแทนในการผลิตอย่างสมเหตุสมผล 3. ผลผลิตทางการเกษตรจากการผลิตที่เป็นไปตามธรรมชาติ 4. การให้ความสำคัญกับการรักษา ความยั่งยืนของผืนดิน 5. โอกาสในการ

เรียนรู้การทำการเกษตร และผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับห่วงโซ่คุณค่าของ Porter (1998) และ United Nation Industrial Development Organization (2009) ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1. กระบวนการดำเนินการ ได้แก่ ขั้นตอนการผลิต ขั้นตอนการผลิต ขั้นหลังการผลิต และการแปรรูปและการตลาด 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการการเพิ่มมูลค่าในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน อีกทั้งใช้แนวคิดของ Kotler (2000) และไพฑูริย์ รอดวินิจ (Rodwinit, 1983) ในแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาดของสินค้าเกษตรกรรมซึ่งประกอบด้วย 1. ผลิตภัณฑ์ 2. ราคา 3. ช่องทางการจัดจำหน่าย และ 4. การส่งเสริมทางการตลาด นอกจากนี้ ยังใช้แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (Lungaramsri, 2011) ซึ่งประกอบด้วย 1. บริบทความเปราะบาง 2. ทรัพยากรในการดำรงชีพ 3. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ 4. ยุทธศาสตร์การดำรงชีพ 5. ผลลัพธ์ของการดำรงชีพ โดยในส่วนของการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบของ Keeves (1988) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบ ดังนี้ 1. เป็นการแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และหลักการของระบบ 2. สามารถอธิบายเพื่อสร้างความคิดรวบยอด และช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้ต่อปรากฏการณ์นั้นได้ 3. นำไปสู่การทำนายและสามารถพิสูจน์ทดสอบได้

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. พื้นที่ในการศึกษา ประกอบด้วย พื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดนครปฐม ได้แก่ อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอสองพี่น้อง และอำเภอนครชัยศรี
2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็น 2 กลุ่ม คือ 1. ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับสภาพการณ์การผลิต การตลาด และเงื่อนไขการดำรงอยู่ของชาวนาในพื้นที่ชนเมือง โดยการเลือกอย่างเจาะจง ตามคุณสมบัติที่ผู้วิจัยกำหนด คือ มีประสบการณ์หรือมีความเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพการทำนาไม่ต่ำกว่า 5 ปี และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การตลาด และเงื่อนไขการดำรงอยู่ของชาวนาในพื้นที่ได้ ประกอบด้วย เกษตรกรต้นแบบและเครือข่ายของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน รวมถึงตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น 20 คน และ 2. ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน โดยเลือกอย่างเจาะจงจากกลุ่มเกษตรกรที่ดำเนินการตามแนวทางเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน ตามคุณสมบัติที่ผู้วิจัยกำหนด คือ มีประสบการณ์ในการร่วมดำเนินการตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนไม่ต่ำกว่า 1 ปี ประกอบด้วยที่ปรึกษา ผู้ประสานงาน และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งสิ้น 16 คน
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการในการรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure) โดยที่แนวคำถามถูกสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการกำหนดประเด็นคำถาม ปรัชญาอาจารย์ที่ปรึกษา

วิทยานิพนธ์ แล้วนำไปทดลองกับผู้ให้ข้อมูลที่อยู่นอกพื้นที่วิจัย โดยพิจารณาว่าผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจข้อคำถามตรงประเด็นหรือไม่ เนื้อหาของข้อคำถามมีความต่อเนื่องหรือไม่ ปฏิบัติการที่มีต่อคำถามเป็นอย่างไร จากนั้นจึงนำแนวคำถามมาปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์และเหมาะสม เพื่อการเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดที่ได้จะเป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง (Theoretical Triangulation) โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลผ่านการตรวจสอบมาวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) โดยสังเคราะห์สาระสำคัญที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล เพื่อสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับการดำเนินงาน และเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินการตามแนวทางกิจกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน และเรียบเรียงนำเสนอตามแต่ละประเด็น

ผลการวิจัย

จากรูปแบบกิจกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนที่พัฒนาขึ้นได้องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ดังนี้

1. องค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชนเมือง

1.1 องค์ประกอบที่ 1 การจัดตั้งโครงการ การจัดตั้งโครงการเพื่อดำเนินงานตามแนวทางของกิจกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน ควรเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อทั้งเกษตรกรและผู้บริโภคในการร่วมแบ่งปันความรับผิดชอบและผลผลิตที่ได้จากการทำการเกษตรรวมถึงความยั่งยืนของระบบนิเวศน์ และควรมีการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับดำเนินงานตามแนวทางการของกิจกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน ซึ่งอาจทำได้โดยการศึกษาข้อมูล ปรึกษาขอคำแนะนำ รวมถึงศึกษาดูงานจากโครงการที่ดำเนินงานอยู่ก่อนหน้า และนำมาพิจารณาร่วมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...เริ่มต้นจากการหาข้อมูลและกวีวิเคราะห์ว่าปัญหามันเกิดจากอะไร และถ้าจะช่วยให้ยั่งยืน จะช่วยได้แบบไหนมันถึงจะยั่งยืน ซึ่งก็ได้ข้อสรุปขึ้นมาว่า ชาวนาจะมีปัญหาเรื่องเงินทุนที่ใช้ในการเพาะปลูก แล้วก็เรื่องของตลาดที่ผันผวนไม่แน่นอน เพราะชาวนาเค้าไม่สามารถเข้าถึงตลาดได้ด้วยตนเอง ก็เลยต้องขายให้พ่อค้าโรงสีหรือนายหน้า ที่นี้เลยคิดว่าถ้ามันมีการเชื่อมโยงระหว่างคนกินข้าว ที่อยากจะช่วยชาวนา แล้วก็พร้อมที่จะซื้อข้าวกับชาวนา มันก็จะสร้างความมั่นใจในเรื่องของตลาด ว่าปลูกแล้วมีคนซื้อ มันก็น่าจะเป็นไปได้...”

1.2 องค์ประกอบที่ 2 การสร้างความปลอดภัยและความหลากหลายของผลผลิตข้าว ผลผลิตข้าวที่ชาวนาจัดส่งให้แก่ผู้บริโภค ควรเป็นข้าวที่ผลิตจากการทำนาตามแนวทางของอินทรีย์ ซึ่งคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรดินและสิ่งแวดล้อม รวมถึงความปลอดภัยในการผลิตและการบริโภคผลผลิตข้าวที่ได้ โดยอาจไม่จำเป็นต้องผ่านการรับรองตามระบบตรวจรับรองโดยหน่วยรับรอง แต่สามารถดำเนินการรับรองโดยการรับรองอย่างมีส่วนร่วม และยังเป็นไปได้ที่จะอาศัยความไว้วางใจ จากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้บริโภคร่วมกับชาวนาในการสร้างความมั่นใจต่อความปลอดภัย ของผลผลิตข้าวโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการตรวจรับรองใด ๆ นอกจากนี้ชาวนาควรที่จะปลูกข้าว ด้วยสายพันธุ์ที่หลากหลายในแต่ละรอบการทำนา โดยอาจพิจารณาเลือกพันธุ์ข้าวที่ปลูกจากความเหมาะสมของสภาพพื้นที่สภาพอากาศ และความต้องการของผู้บริโภค รวมถึงควรสร้างทางเลือกแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับลักษณะการขัดสีของผลผลิตข้าวโดยแบ่งเป็นข้าวขาวและข้าวกล้องเพื่อความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้บริโภค ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...คือบางที่สมมุติว่าเรามีข้าว 6 - 7 สายพันธุ์ เราก็จะคุยกับสมาชิกว่า เค้าสามารถแลกได้นะ เหมือนกับเราบางที่เราไม่ได้ต้องการกินแค่ข้าวขาว เราก็เบื่อ บางทีคนก็อยากได้มะลิแดงหรือขอเป็นไรซ์เบอร์รี่มันได้มัย อะไอย่างนี้ เราก็จัดการให้ เพราะเราไม่ได้รู้สึกว่ามันคือธุรกิจ มันต้องราคานั้น ราคานี้ แต่เรารู้สึกว่าคือครอบครัว คือเพื่อนกัน อะไอย่างนี้มากกว่า ...”

1.3 องค์ประกอบที่ 3 การจัดการผลผลิต เป็นการดำเนินการในขั้นตอนหลังการผลิตตามแนวทางการควบคุมความปลอดภัยของผลผลิตภายใต้ระบบอินทรีย์ ที่เริ่มตั้งแต่การเก็บเกี่ยว การแปรรูป การบรรจุในบรรจุภัณฑ์ การจัดส่ง และอาจรวมไปถึงการเก็บรักษาผลผลิตข้าวที่รอการแปรรูป โดยที่การดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าว ชาวนาสามารถที่จะเลือกดำเนินการด้วยตนเองหรืออาศัยการจ้างงาน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของปัจจัยและเงื่อนไขที่แตกต่างกันไป ดังที่ ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...ที่กลุ่มเรามีโรงสีเป็นของตัวเอง แต่ไม่ได้รับสิทัวไป แต่ตอนตากเราต้องไปจ้างลานตาก เพราะลานเราสะอาดไม่พอ โดยเฉพาะสิ่งเจือปนจากหินนี้ลูกค้ารับไม่ได้เลย เวลาข้าวเราลงเค้าจะต้องเคลียร์ลานให้เรียบร้อย และให้ห่างจากข้าวที่อื่น เพราะเค้าไม่ได้รับตากเฉพาะข้าวอินทรีย์ เราก็ต้องคุยกับเค้าให้มีการป้องกันการปะปนตรงนี้ด้วย...”

1.4 องค์ประกอบที่ 4 การกำหนดข้อตกลงในการร่วมแบ่งปันอย่างสมเหตุสมผล โดยการให้ผู้บริโภคจ่ายเงินล่วงหน้าแก่เกษตรกรเพื่อนำไปเป็นเงินทุนสำหรับการผลิต ซึ่งเกษตรกรจะตอบแทนผู้บริโภคร่วมด้วยความตั้งใจในการผลิตผลผลิตข้าวที่ปลอดภัย ข้อตกลงดังกล่าวจะประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายที่ผู้บริโภคร่วมต้องจ่ายล่วงหน้า และรายละเอียดที่ผู้บริโภคร่วมจะได้รับเป็นการตอบแทนซึ่งเป็นไปอย่างเหมาะสม ได้แก่ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิก ชนิดและปริมาณของผลผลิตที่จะได้รับ รอบการจัดส่งผลผลิต ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...การสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างชาวนากับผู้บริโภคของโครงการเราก็คือ การที่ผู้บริโภค มี commitment กับชาวนาว่าจะกินข้าวของเค้าและพร้อมที่จะจ่ายเงิน

ล่วงหน้า เพื่อที่จะให้เค้า มีเงินทุนไปใช้ทำนาโดยที่ไม่ต้องกู้เงิน โดยสิ่งที่เค้าจะขอ แลกเปลี่ยนจากชาวนา ก็คือว่า เค้าอยากได้ข้าวที่มันปลอดภัยกับสุขภาพ ถ้าจะพูดแบบ ชัด ๆ หน่อย ก็คือข้าวอินทรีย์ หรือไม่งั้นอย่างน้อยที่สุดก็เป็นข้าวที่มันปลอดภัยจากสารพิษ คือไม่ใช่สารเคมีต่าง ๆ ในการเพาะปลูก...”

1.5 องค์ประกอบที่ 5 การสื่อสารเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้บริโภค โดยเริ่มตั้งแต่การสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับความสำคัญของการดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรม ที่สนับสนุนโดยชุมชน และการชี้แจงข้อตกลงในการแบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรของโครงการ รวมถึงการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโครงการและสภาพการณ์ระหว่างฤดูกาล เพาะปลูกแก่สมาชิกผู้บริโภคอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...เรามี Facebook แล้วเราก็จะถ่ายรูป ส่งไปว่าช่วงนี้น้ำเป็นยังไง แผลงเป็น ยังไง ก็อัพเดท อยู่เรื่อย ๆ เจอแมลงอะไรก็ถ่ายมาให้ดูว่าตัวนี้แมลงคินะ ตัวนี้เป็นศัตรู กับข้าวเรานะ ก็เป็นการให้ข้อมูล ที่พอจะเป็นความรู้กับเค้าด้วย...”

1.6 องค์ประกอบที่ 6 การสร้างโอกาสในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดให้มีการพบปะ ระหว่างสมาชิกผู้บริโภคร่วมกับเกษตรกร เพื่อโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำนาและผลผลิตข้าวที่ ได้ รวมถึงการดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการ ซึ่งทำได้โดยการจัดกิจกรรมเยี่ยมชมแปลงผลิต หรือที่เรียกว่า farm visit ที่จะทำให้สมาชิกมีโอกาสที่จะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำนา และรายละเอียดเกี่ยวกับการทำนา อินทรีย์ในแต่ละขั้นตอน รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อนานาชาติ อีกทั้งยังทำให้สมาชิกได้รู้จักและ รับรู้ถึงความตั้งใจในการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตข้าวที่ปลอดภัยแก่ผู้บริโภค ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...เราจะจัดกิจกรรม 4 ครั้ง เดือนแรกก็จะเป็นเรื่องการดำนา เดือนที่สองก็จะ เป็นเรื่องระบบนิเวศน์ เรื่องแมลง ข้าวกับหญ้าต่างกันยังไง ระบบอินทรีย์เป็นยังไง เดือนที่ สามก็จะเป็นเรื่องของพิธี รับท้องข้าว ครั้งสุดท้ายก็คือการเกี่ยวข้าว...”

2. เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของ ชาวนาในพื้นที่ชนเมือง

2.1 การปรับตัวของชาวนา ชาวนาในพื้นที่จะต้องมีการปรับตัวทั้งในแง่ของการผลิต ซึ่ง จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมาสู่การดำเนินการตามแนวทางของเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งควรที่จะพัฒนา ศักยภาพด้านการจัดการให้สอดคล้องกับการดำเนินงานตามรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน ซึ่งอาจ ต้องมีการวางแผน และการจัดการต่าง ๆ ทั้งในด้านการผลิต การจัดการผลผลิต รวมถึงการดำเนินงานในการ สื่อสารเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้บริโภค ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...ข้าวเนี่ยจะผลิตได้เป็นรอบ ๆ ปีละหนึง 2 หน แล้วแต่พื้นที่ ซึ่งตรงนี้ มันหมายถึงปัจจัยการผลิตที่เค้าต้องลงทุน หมายถึงผลตอบแทนที่เค้าต้องมายังชีพ ก็ต้อง มาดูว่าจะทำยังไงที่จะทำให้เค้าอยู่ได้ในรอบการผลิตนั้น ๆ ทั้งเรื่องปริมาณ ราคา การ ระบายข้าว การจัดการต่าง ๆ ซึ่งปกติเค้าอาจจะไม่ได้ทำอะไรตรงนี้ ก็ต้องเรียนรู้กันไป...”

2.2 การรวมกลุ่มของชาวนา จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการเริ่มต้นในการดำเนินงานของชาวนาในพื้นที่ ทั้งในด้านการผลิต การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงยังเป็นการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในการรักษาคุณภาพของผลผลิต ทั้งในแง่ของการให้คำแนะนำซึ่งกันและกัน หรือการดำเนินงานในการรับรองความปลอดภัยของผลผลิตข้าวด้วยการรับรองอย่างมีส่วนร่วม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...การรวมกลุ่มของเกษตรกรนี้จะทำให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือปัจจัยการผลิต บางรายทำได้อย่างนี้ อีกอย่างทำไม่ได้ ก็สามารถรวมกลุ่มเอามาแลกกันแล้วเค้าก็ไม่จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนเรื่องเกษตรอย่างเดียว บางทีก็เป็นเรื่องของอาหาร การให้กำลังใจกัน ซึ่งมันจะส่งผลต่อความยั่งยืนในการปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรแต่ละราย...”

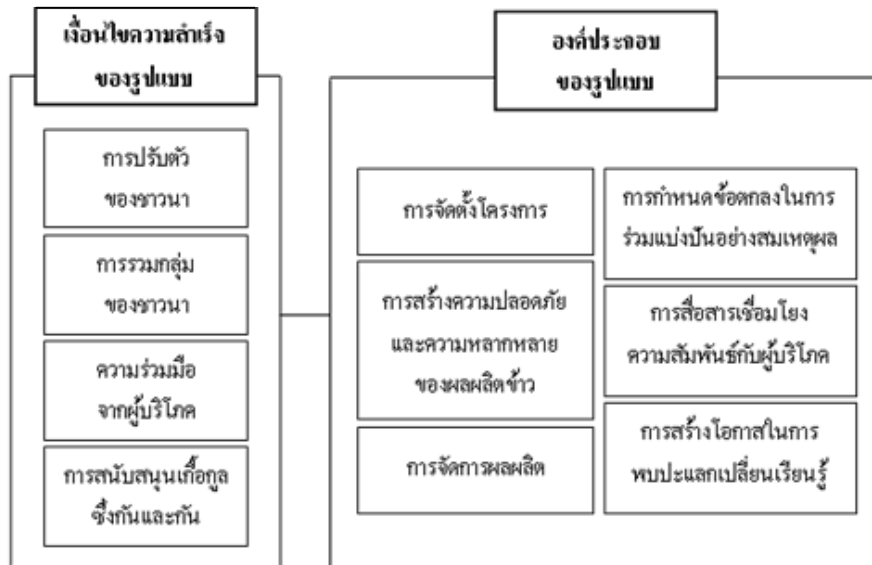
2.3 ความร่วมมือจากผู้บริโภค ในการเข้าร่วมกับการดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนด้วยความตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมแบ่งปันความรับผิดชอบในการผลิต รวมถึงมีความเข้าใจต่อการแนวทางและรายละเอียดต่าง ๆ ของการดำเนินโครงการ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...ความสำเร็จของโครงการ ส่วนหนึ่งก็ต้องอยู่ที่ความตระหนักแล้วก็จิตสำนึกของผู้บริโภค อันนี้ เป็นปลายทาง ถ้าปลายทางตรงนี้ไม่เปิดงานอื่นๆ ตรงนี้มันไปไม่ได้เลย ถึงเราจะขับเคลื่อนการทำนาอินทรีย์ที่ตรงนี้มา 20 กว่าปี ฐานจะเข้มแข็งแค่ไหน ถ้าผู้บริโภคไม่เปิด โครงการมันก็จะล้มไปแล้ว...”

2.4 การสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยความจริงใจและปรารถนาดีต่อกันระหว่างชาวนาและสมาชิกผู้บริโภค จะส่งผลให้การแบ่งปันตามข้อตกลงเต็มไปด้วยความใส่ใจต่อคุณภาพของผลผลิตจากเกษตรกร รวมถึงมีความยืดหยุ่นเพื่อให้สอดคล้องต่อสถานการณ์การผลิตในกรณีที่เกษตรกร ไม่สามารถผลิตผลผลิตได้ตามข้อตกลง หรืออาจเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก นั้นหมายถึง ความสัมพันธ์ที่เป็นไปมากกว่าการซื้อขายข้าวในระบบตลาด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“...ที่ก็คิดว่าทำไมเราจะสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริโภคให้มันมากกว่าการซื้อขายข้าว ไม่ใช่แค่การได้กินข้าวที่มันหอม มันนุ่ม หรือปลอดภัย...”

ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสร้างโครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชนเมืองได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชนเมือง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชนเมือง ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

1. องค์ประกอบของรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชนเมือง

1.1 องค์ประกอบที่ 1 การจัดตั้งโครงการ ควรที่จะเริ่มต้นจากการตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อทั้งเกษตรกรและผู้บริโภค รวมถึงความยั่งยืนของระบบเกษตรกรรมและระบบนิเวศในท้องถิ่น เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทของโครงการ ดังนั้น เกษตรกรจึงควรที่จะต้องคำนึงถึงเป้าหมายที่ชัดเจนในการดำเนินงานตามที่ Henderson and Van En (2007) กล่าวว่า เป้าหมายของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายเกษตรกรที่มุ่งพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรมที่เข้าร่วมโครงการให้มีศักยภาพของระบบนิเวศที่ดีที่สุด นอกจากนี้เกษตรกรอาจมีการศึกษาดูงานโครงการที่ดำเนินงานอยู่ก่อนหน้า สอดคล้องกับที่วีรธัญญา ทูลธรรม และคณะ (Tooltham and Others, 2009) พบว่า การศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบกับการทำงานของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนสู่การพึ่งตนเองของชาวนา อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนสามารถเป็นไปได้ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ดังนั้น ในการนำแนวทางการดำเนินงานของโครงการที่ได้ศึกษาดูงานมาปรับใช้ เกษตรกรจึงควรที่จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับบริบทของแต่ละโครงการ

1.2 องค์ประกอบที่ 2 การสร้างความปลอดภัยและความหลากหลายของผลผลิตข้าวควรเป็นไปภายใต้ระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่ไม่ต้องขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แต่อาศัยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงระหว่างผู้บริโภคกับชาวนาในการสร้างความมั่นใจต่อความปลอดภัยของผลผลิต ซึ่งสอดคล้องกับที่ Birhala (2014) และ Oberstein (2016) พบว่า การสร้างความปลอดภัยของผลผลิตในการดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนไม่จำเป็นต้องผ่านการรับรองจากหน่วยตรวจรับรอง นอกจากนี้ชาวนายังควรที่จะปลูกข้าวหลายสายพันธุ์ในแต่ละรอบ การทำนา และขัดสีข้าวทั้งในลักษณะของข้าวขาวและข้าวกล้อง เพื่อเป็นทางเลือกที่หลากหลายแก่สมาชิกผู้บริโภค อีกทั้งควรสร้างอัตลักษณ์ของการทำนาในพื้นที่ด้วยการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองอย่างข้าวหอมนครชัยศรี ซึ่งสอดคล้องกับที่กิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี และวรรณวีร์ บุญคุ้ม (Udomsaksri and Boonkoun, 2018) พบว่า การสร้างอัตลักษณ์ของชาวนาในพื้นที่จะเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวนาอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการห่างหายไปจากพื้นที่เป็นระยะเวลานานของข้าวหอมนครชัยศรี จึงควรมีการสืบค้นประวัติเพื่อนำมาสร้างเรื่องราวให้เกิดความน่าสนใจต่อผู้บริโภค

1.3 องค์ประกอบที่ 3 การจัดการผลผลิต เป็นการดำเนินการหลังการผลิตที่เริ่มตั้งแต่การเก็บเกี่ยว การแปรรูป การบรรจุ และการเก็บรักษาผลผลิตข้าว เนื่องจากการข้าวเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่ต้องผ่านกระบวนการแปรรูปก่อนนำไปบริโภค อีกทั้งยังสามารถเก็บรักษาไว้ได้ในระยะเวลานาน โดยที่การดำเนินงานดังกล่าวควรเป็นไปตามแนวทางของระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสอดคล้องกับที่วสนันท์ ศิริเลิศสกุล (Sirilertsakul, 2013) พบว่า ศักยภาพการจัดการด้านการรักษามาตรฐานของผลผลิตเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของเกษตรกรชาวนา แต่จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการณ์การผลิตของชาวนาในพื้นที่ พบว่า ในปัจจุบันชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีการดำเนินงานในขั้นตอนดังกล่าว เนื่องจากขายข้าวที่ผลิตได้ทั้งหมดในแต่ละรอบการทำนาให้กับโรงสีโดยที่ไม่มีการเก็บไว้บริโภค อีกทั้งพันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นข้าวแข็งไม่เหมาะแก่การบริโภค ดังนั้น ขั้นตอนการจัดการผลผลิตที่กล่าวถึงข้างต้นจะเป็นกระบวนการที่ต้องมีการดำเนินงานเพิ่มขึ้นสำหรับชาวนา อย่างไรก็ตาม ชาวนาสามารถเลือกที่จะจ้างงานหรือดำเนินงานด้วยตามความเหมาะสมและความคุ้มค่าในการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของการจัดการผลผลิต

1.4 องค์ประกอบที่ 4 การกำหนดข้อตกลงในการร่วมแบ่งปันอย่างสมเหตุสมผล โดยการที่ผู้บริโภคจ่ายเงินล่วงหน้าให้แก่เกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรนำไปเป็นเงินทุนสำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ในการผลิต ควรที่จะต้องมีการกำหนดโครงสร้างราคาข้าวซึ่งคำนวณรวมต้นทุนในการผลิตและค่าจัดการต่าง ๆ ทั้งหมดไว้ในราคาข้าวแต่ละกิโลกรัมเพื่อนำไปกำหนดค่าสมาชิก อีกทั้งควรแจกแจงถึงที่มาของค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้ผู้บริโภคได้รับทราบอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่ Oberstein (2016) และ Paul (2016) พบว่า เกษตรกรที่ดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน จะนำต้นทุนในการผลิตกับค่าแรงที่เหมาะสม มาคำนวณเพื่อกำหนดราคาของผลผลิตและนำไปกำหนดเป็นค่าสมาชิกของผู้บริโภคต่อไป ทั้งนี้ การมีตลาดรองรับที่แน่นอนจะเป็นผลดีในแง่ของการช่วยลดความกังวลใจในระหว่างฤดูกาลผลิตของเกษตรกร ซึ่งทำให้เกษตรกร

สามารถใช้ความพยายาม อย่างเต็มที่ในการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นการตอบสนองต่อผู้บริโภคได้อย่างเหมาะสม

1.5 องค์ประกอบที่ 5 การสื่อสารเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้บริโภค เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดการดำเนินงานของโครงการ รวมถึงการสร้างตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนซึ่งสอดคล้องกับที่ Iwaki (2013) สรุปว่า เป้าหมายของการดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนคือการมุ่งเน้นในการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของเกษตรกรรมในท้องถิ่นต่อผู้บริโภค ทั้งนี้ เป็นไปได้ในการที่จะมี คนกลางเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบในการสื่อสารดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับที่นิธิวรรณ ฤทธิรงค์ (Rittirong, 2013) พบว่า ความสัมพันธ์และความผูกพันกันระหว่างเกษตรกรและสมาชิกผู้บริโภค รวมถึงการมีผู้ประสานงานช่วยทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความอยู่รอดของการดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน

1.6 การสร้างโอกาสในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการจัดให้มีกิจกรรมเยี่ยมชมแปลงผลิตหรือที่เรียกว่า farm visit เพื่อโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำนาและผลผลิตข้าวที่ได้ รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมข้าว ซึ่งสอดคล้องกับที่ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ และธีรศักดิ์ อุณารมย์เลิศ (Sirisatidtit and Unaromlert, 2014) พบว่า ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการและโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ ด้านต่างๆ สอดแทรกไว้ในกิจกรรมของผู้เข้ามาเยี่ยมชมอย่างแหล่งท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับที่ Wight (2015) พบว่า การเรียนรู้ที่แปลง การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ฝึกปฏิบัติ รวมถึงมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินการได้อย่างเหมาะสม และยังส่งผลให้เกิดการสร้างทางเลือกสำหรับระบบอาหารจากผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นภายใต้การดำเนินงานของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน ซึ่งการเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ในบริเวณชานเมืองจะส่งผลดี ต่อความสะดวกในการเดินทางมาพบปะกับเกษตรกรและการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง

2. เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชานเมือง

2.1 การปรับตัวของชาวนา จากการศึกษาสภาพการณ์ด้านการผลิตของชาวนาในพื้นที่ พบว่า ชาวนาส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเพียง 1 สายพันธุ์ต่อรอบการทำนา ซึ่งมักจะเป็นข้าวที่ไม่เหมาะต่อการบริโภคและยังคงใช้สารเคมีในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแปลงนา ทั้งการป้องกันและกำจัดศัตรูข้าว รวมถึงการใส่ปุ๋ยเพื่อช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโตแก่ต้นข้าว ดังนั้น ในการดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ ชาวนาในพื้นที่จะต้องมีการปรับตัวทั้งในแง่ของการผลิต ซึ่งหมายความว่า การปรับเปลี่ยนมาสู่การทำนาอินทรีย์ อีกทั้งควรพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการเพื่อให้ความเหมาะสมกับการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับที่ตจจินทร์ ประชาสันต์ และคณะ (Prachasan and Others, 2013) พบว่า การปรับเปลี่ยนสมดุลของการพึ่งพาบนฐานการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพชาวนาเป็นองค์ประกอบสำคัญ

สำหรับการพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ ทางการตลาดของชาวนา แม้ว่าในทางปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจไม่สามารถเป็นไปได้ในทันที แต่นับได้ว่าเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้บริโภคในการสนับสนุนความมั่นคงของชาวนาในช่วงของการเปลี่ยนสู่การผลิตข้าว ที่ปลอดภัย

2.2 การรวมกลุ่มของชาวนา จะส่งผลดีต่อการดำเนินงานทั้งในแง่ของการผลิตและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงยังเป็นการสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในการรักษาคุณภาพของผลผลิต สอดคล้องกับที่นารูดี สังข์รักษา และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (Sungraksa and Siriwong, 2010) พบว่า การรวมกลุ่มเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการปรับตัวทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ชุมชน นอกจากนี้ยังช่วยสนับสนุนในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการรับรองความปลอดภัยของผลผลิตข้าว ตามแนวทางของการรับรองอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการสร้างความมั่นใจต่อความปลอดภัยของผลผลิต ซึ่งสอดคล้องกับที่มาลี พันธวงศ์ และคณะ (Phanwong and Others, 2015) พบว่า กลุ่มชาวนาผู้ผลิตข้าวพื้นบ้านอินทรีย์ที่ศึกษาอาศัยกระบวนการรวมกลุ่มเป็นกลไกในการควบคุมมาตรฐานผลผลิตข้าวอินทรีย์ โดยที่ผลดีซึ่งจะเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่ม อีกประการหนึ่ง คือ การให้กำลังใจ การเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันของสมาชิกเกษตรกรภายในกลุ่ม ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญต่อความตั้งใจในการผลิตผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพเพื่อตอบแทนแก่สมาชิกผู้บริโภค

2.3 ความร่วมมือจากผู้บริโภค รูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจะประสบผลสำเร็จได้ จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือของผู้บริโภคในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับโครงการ ด้วยการตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ Galayda (2006) พบว่า การตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้คนสมัครเข้ามาเป็นสมาชิก และยังสอดคล้องกับที่ Birhala (2014) พบว่า ลักษณะของผู้บริโภคที่จะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานสำเร็จได้ จะเป็นผู้บริโภคที่มีความตระหนักเกี่ยวกับคุณค่าของอาหารเพื่อสุขภาพ และผลกระทบทางลบจากสารเคมีในการทำการเกษตรที่มีต่อสิ่งแวดล้อม นั้นหมายถึงเกษตรกรควรพิจารณาถึงกลุ่มผู้บริโภคที่เหมาะสมซึ่งจะช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรและสมาชิกผู้บริโภคเป็นไปได้ในระยะยาว โดยที่ระยะทางที่เหมาะสมระหว่างผู้บริโภคกับแปลงผลิตของเกษตรกรจะช่วยสนับสนุนให้ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างใกล้ชิด

2.4 การสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนจะประสบผลสำเร็จและเป็นได้มากกว่าการซื้อขายโดยตรงระหว่างเกษตรกรกับผู้บริโภค หากดำเนินไปภายใต้ความรู้สึกรักของการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจและปรารถนาดี ต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Traub (2016) พบว่า เกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนดำเนินการโดยอาศัยหลักของความโปร่งใส ความไว้วางใจและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภค ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้การดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนประสบความสำเร็จในระยะยาว รวมถึงยังมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การยอมรับนับถือและชื่นชมในการทำงานของผู้อื่น รวมถึงการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ผลกระทบต่าง ๆ

เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของความมั่นคงที่จะเกิดขึ้นกับเกษตรกรรมไปถึงความยั่งยืนของระบบนิเวศในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากองค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนเพื่อความยั่งยืนของชาวนาในพื้นที่ชนเมือง สามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ได้ดังนี้

1. การจัดตั้งโครงการ การดำเนินงานตามแนวทางของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชน อาจส่งผลให้เกษตรกรต้องมีการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากการทำการเกษตรที่คุ้นเคย ดังนั้น ในระยะแรกของการจัดตั้งโครงการอาจต้องอาศัยการเรียนรู้จากการปฏิบัติในการจัดการการดำเนินงานของโครงการให้มีความเหมาะสม

2. การสร้างความปลอดภัยและความหลากหลายของผลผลิตข้าว ชาวนาในพื้นที่ศึกษาสามารถสร้างอัตลักษณ์ของการทำนาในพื้นที่ควบคู่ไปกับการปลอดภัยและความหลากหลายของผลผลิตข้าวที่ผู้บริโภคได้รับ ด้วยการทำนาอินทรีย์โดยเลือกปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองอย่างข้าวหอมนครชัยศรี ซึ่งต้องอาศัยการจัดการความรู้โดยชุมชนมาเป็นแนวทางในการฟื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นเมืองดังกล่าว

3. การจัดการผลผลิต หากเป็นไปได้ชาวนาควรจัดส่งผลผลิตข้าวแก่สมาชิกผู้บริโภคด้วยตนเอง เนื่องจากจะเป็นโอกาสในการพบปะแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ

4. การกำหนดข้อตกลงในการร่วมแบ่งปันอย่างสมเหตุสมผล ควรที่จะต้องมีการประเมินศักยภาพในการผลิตและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในขั้นตอนการแปรรูปผลผลิตข้าว จะทำให้สามารถกำหนดจำนวนของสมาชิกผู้บริโภคที่โครงการสามารถรองรับได้ อีกทั้งควรกำหนดโครงสร้างราคาข้าวซึ่งคำนวณรวมต้นทุนในการผลิตและค่าจัดการต่าง ๆ ทั้งหมดไว้ในราคาข้าวแต่ละกิโลกรัมเพื่อนำไปกำหนดค่าสมาชิก รวมถึงแจกแจงที่มาของค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้ผู้บริโภคได้รับทราบอีกด้วย

5. การสื่อสารเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับผู้บริโภค ผู้รับผิดชอบดำเนินงานในการสื่อสารเชื่อมโยงกับผู้บริโภคความสัมพันธ์กับผู้บริโภค อาจเป็นเกษตรกรของโครงการหรือเป็นไปได้ในการที่จะมีคนกลางเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งคนกลางดังกล่าวต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตและสามารถสื่อสารแทนเกษตรกรได้เป็นอย่างดี

6. การสร้างโอกาสในการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควรจัดให้มีการประชุมประจำปีเพื่อการทบทวนแนวทางการดำเนินงานของโครงการ รวมถึงการปรับปรุงข้อตกลงระหว่างเกษตรกรกับสมาชิกผู้บริโภคเพื่อให้มีความเหมาะสม

7. การปรับตัวของชาวนา เพื่อให้การปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิธีการทำนาเป็นไปอย่างยั่งยืน ควรเกิดจากความตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมีในการทำนา รวมถึงมีการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงกระบวนการและผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น

8. การรวมกลุ่ม ควรเกิดจากการรวมตัวของเกษตรกรชาวนาที่มีจุดมุ่งหมายในทางการเกษตรที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และควรกำหนดข้อตกลงเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันของสมาชิก

9. ความร่วมมือจากผู้บริโภค ระยะทางที่เหมาะสมระหว่างผู้บริโภครับกับแปลงผลิตของเกษตรกร จะช่วยสนับสนุนให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและเกษตรกรของโครงการเป็นไปอย่างใกล้ชิด ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการตระหนักและร่วมกันดำเนินการในการสร้างระบบอาหารจากผลผลิตทางการเกษตร ในท้องถิ่นภายใต้การดำเนินงานของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโดยชุมชนต่อไป

10. การสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จุดเริ่มต้นของการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน คือ ความรับผิดชอบและความใส่ใจของเกษตรกรผู้ผลิตที่มีต่อการผลิตผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพ และปลอดภัยต่อสมาชิกผู้บริโภคตามที่ได้ตกลงร่วมกันไว้

References

- Bashford, J. and Others. (2013). **European Handbook on Community Supported Agriculture Sharing Experiences**. Vienna, URGENCI.
- Bunrahong, C., Juntawongsri, W. and Palee, T. (2003). **Appropriate Alternative Marketing System for Sustainable Agriculture**. The Thailand Research Fund. (in Thai)
- Birhala, B. (2014). **Community Supported Agriculture in Romania : Solidarity Partnerships as Viable Innovations for Small Farms?**. Leibniz Institute of Agricultural Development Transition Economies.
- Galayda, J. (2006). **Community Supported Agriculture : Economic Preference Theory and Subjective Well-Being**. Doctor of Philosophy Thesis Program in Ecological Economics Faculty of Rensselaer Polytechnic Institute Troy University.
- Grdic, Z. S., Traub, H. (2016). "Community Support Agriculture Groups as a Form of Sustainable Entrepreneurship". **Tourism & Hospitality Industry 2016**, Congress Proceedings: 470-479.
- Henderson, E. and Van En, R. (2007). **Sharing the Harvest: a Citizen's Guide to Community Supported Agriculture**. Chelsea Green Publishing.
- Iwaki, T. J. (2013). **Gateway to Green: The Family Experience of Community Supported Agriculture**. Doctor of Philosophy Thesis Program in Graduate School of Arts and Sciences Columbia University.
- Keeves, P.J. (1988). **Educational Research, Methodology and Measurement**. Oxford : Pergamon Press.
- Kotler, P. (2000). **Marketing Management Upper Saddle River**. NJ : Prentice Hall.

- Lungaramsri, P. (2011). **Livelihoods**. Chiang Mai : Chiang Mai University. (in Thai)
- Oberstein, D. M. (2016). **The Effect of Incorporating Community Support Agriculture on The Profitability of Farms in The Northeastern U.S.** Master of Science Thesis Program in Food and Business Economics Department of Economics New Brunswick University.
- Paul, M. (2016). **Farmer Perspectives on Livelihoods Within Community Supported Agriculture**. University of Massachusetts Amherst.
- Phanwong, M. and Others. (2015). **Guidelines for Developing a Group Management System to Revive The Economy of The Community Case Study of Tha Chang Community Enterprise Demonstration to Revive the Economy Center**. The Thailand Research Fund. (in Thai)
- Porter, M. E. (1998). **Competitive Advantage : Creating and Sustaining superior performance**. NY : Free Press.
- Prachasan, S. and Others. (2013). **Rice Farmer's Market : The Path to Equilibrium and Fairness**. Bangkok: Octoberprint Public Company Limited. (in Thai)
- Rittirong N. (2013). **Survival of the Community Support Agriculture : A Case Study of The Vegetable Production Project for Producers, Consumers and Environment**. Master of Science Thesis Program in Community Development Faculty of Social Administration Thammasat University. (in Thai)
- Rodwinit, P. (1983). **Agricultural Product Marketing**. Bangkok: Thai Wattana Panitch. (in Thai)
- Sirilertsakul, W. (2013). **The Management Potential Affecting farmer's Success in Bang Len District Nakhon Pathom Province**. Master of Arts Thesis Program in Public and Private Management Faculty of Management Science Silpakorn University. (in Thai)
- Sirisatidtit C. S. and Unaromlert T. (2014). "The Model Development of Floating Market Tourism in Southern Thailand for Sustainable Development". **Silpakorn Education Research Journal** 6(1): 66-79. (in Thai)
- Soil Association. (2011). **The impact of community Supported Agriculture**. Part of The Making Local Food Work Programme.
- Sungraksa, N. and Siriwong, P. (2010). "Factors Influencing Market Adaptation Strategies of Local and Community Products in Ratchaburi Province". **Silpakorn Education Research Journal** 2(1): 220-233. (in Thai)

-
- Tegtmeier, E. (2005). **Community Supported Agriculture (CSA) in the Midwest United States: A Regional Characterization**. Iowa University.
- Tooltham, W. and Others. (2009). **The Study of Rice Production Methods Leading to Self-Reliance in Production at The Family and Community Level Nong Kham Pattana Village, Wang Luang Sub-district, Selaphum District, Roi Et Province**. The Thailand Research Fund. (in Thai)
- Udomsaksri, K and Boonkoun, W. (2018). “The Development of Strategy for Creative City of Rice Farming to Strengthen Farmers Communities in Chai Nat Province”. **Silpakorn Education Research Journal** 10(2): 211-224. (in Thai)
- United Nation Industrial Development Organization. (2009). **Agro-value Chain Analysis and Development**. Vienna : UNIDO.
- Wight, R. A. (2015). **Community Support Agriculture as Public Education: Networked Communities of Practice Building Alternative Agrifood Systems**. Doctor of Philosophy Thesis Program in Educational Studies College of Education Criminal Justice and Human Services University of Cincinnati.